

Şanlıurfa’da Lise Öğrencilerinin Sigara Hakkındaki Tutum Düzeyleri

Mustafa KÖSECİK¹, H.Haldun EMİROĞLU², Erkan CEYLAN³, Turgay BAZ¹

¹HRÜ Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, ŞANLIURFA

²S.B. Haseki Eğitim ve Uygulama Hastanesi, İSTANBUL

³HRÜ Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları Anabilim Dalı, ŞANLIURFA

ÖZET

Amaç: En kolay ve hızlı öğrenme yolu başkalarının davranışlarını gözlemlemektir. Dolayısıyla çocukların davranışları özellikle tanıdıklarını gözlemleyerek elde ettikleri deneyimlerin etkisi altındadır. Bu çalışmada liseli öğrencilerin sigara ile ilgili tutum düzeylerinin belirlenmesi amaçlandı.

Yöntem: Sosyoekonomik özellikleri Şanlıurfa il genelini yansıtan üç liseden basit rasgele yöntemle seçilen 420 öğrenciye 23 yargıdan oluşan bir anket uygulandı. Değerlendirme Likert ölçeği ile yapıldı.

Bulgular: Kız ve erkek öğrencilerin sigara içimi ile ilgili tutum düzeyleri arasında anlamlı fark bulunmadı ($p>0.05$). Erkek ve kız öğrencilerin sigara içme sıklıkları ise sırasıyla %23.3 ve %7.6 idi ($p<0.01$).

Sonuç: Çocuklar genellikle örnek aldığı kişilerin davranışlarını benimsediği için öncelikle ebeveynlerin olumlu örnek ve arkadaş seçiminde yol gösterici olması gerektiği kanaatindeyiz.

Anahtar kelimeler: liseli öğrenciler, sigara içimi, anket, tutum düzeyi

The Attitude Levels about Smoking of High School Students in Sanliurfa

ABSTRACT

Background: The most easy and quickly learning method is to observe behaviors of another person. Consequently, experiences obtained with observation of acquaintances especially effect children’s behaviors. The aim of this study was to determine the attitude levels about smoking of high school students.

Methods: A questionnaire which is contained 23 opinions was carried out 420 students selected with a simple random sampling method. Evaluation is performed by Likert scale.

Results: It could not be detected significant difference between attitude levels of male and female students ($p>0.05$). Incidence of smoking in boys and girls was 23.3 % and 7.6 %, respectively($p<0.01$).

Conclusion: Children generally appropriate behaviors of persons as theirs model. Therefore, parent’s attitudes are of importance in that matter.

Key words: high school students, smoking, questionnaire, attitude level

Giriş

Başkalarının davranışlarını gözlemek, daha hızlı ve kolay öğrenme yolu olduğu için, kişi herhangi bir durum karşısında göstereceği davranışı, aynı davranışı yapan başkalarını gözlemleyerek öğrenebilir (1). Bu nedenle çocukların davranışları başkalarını gözlemleyerek elde ettiği deneyimlerin etkisi altında kalmaktadır (2).

Sigara alışkanlığı genellikle genç yaşlarda başlamakta olup erkeklerde daha fazla görülmektedir. Ancak kızlar arasında da sıklığı giderek artmaktadır. Birçok gelişmiş ülke sigara içimini önlemek amacıyla yoğun çalışmalar yapmaktadır (3,4). Ülkemizde de gençliğin bu tehlikeden

kurtulabilmesi için etkili bir stratejinin belirlenmesinde, öncelikle gençlerin bu maddeye karşı olan tutumlarının bilinmesi gerekmektedir. Çalışmamızı bu doğrultuda liseli gençlerin sigara ile ilgili tutum düzeylerini belirlemek amacıyla planlandık.

Materyal ve Metod

Çalışma Grubu:

Sosyoekonomik özellikleri Şanlıurfa il genelini yansıtan üç liseden basit rasgele yöntemle seçilen 302’si erkek, 118’i kız olmak üzere toplam 420 öğrenci örnekleme grubumuzu oluşturdu.

Yöntem:

Öğrencilere; sigara hakkındaki tutumlarını araştırmak için, Dünya Sağlık Örgütü’nün (DSÖ) önerdiği kurallara uyularak hazırlanan 23 yargıdan oluşan bir anket uygulandı (5). Ankette demografik özellikler, öğrencilerin ve ailelerinin sigara alışkanlıkları, sigaraya başlama nedenleri, sigara bırakma konusundaki düşünceleri, sigara içimine bağlı hastalıklar, sigara içiminin kontrolü ve ilgili yasal önlemleri içeren sorular bulunmaktaydı. Ayrıca sigara içme yada içmeme durumları ile ilgili beş soru yöneltildi. Her yargı için “tam olarak katılıyorum”, “kısmen katılıyorum”,

“düşüncem yok, çekimserim”, “kısmen reddediyorum” ve “ tam olarak reddediyorum” seçenekleri sunuldu. Anket sonuçlarının değerlendirilmesinde Likert ölçeği kullanıldı (6).

İstatistiksel Yöntem:

Elde edilen verilerin istatistiksel analizleri “SPSS 10.0 for Windows” paket programı kullanılarak Student’s t test, χ^2 ve korelasyon testleri kullanılarak yapıldı.

Bulgular

Öğrencilerin 302’si (%71.9) erkek, 118’i (%28.1) kız ve yaş ortalaması 16.4 ± 1.1 (14-20) (yıl) idi. Düzenli sigara içen 130 öğrencinin 98’i (%75.4) erkek 32’si (%24.6) kız olup yaş ortalamaları 16.9 ± 1.7 idi. Sigara içmeyen 290 öğrencinin 194’ü (%66.9) erkek, 96’sı (%33.1) kız olup yaş ortalamaları 15.9 ± 0.8 idi. Sigara içen ve içmeyen öğrencilerin yaş ortalamaları arasında anlamlı farklılık saptanmadı ($p > 0.05$). Sigara içmeyenlerde kız öğrenci oranı daha fazla olmakla birlikte, her iki grup arasında cinsiyet farklılıkları açısından anlamlılık yoktu ($p > 0.05$). Erkek ve kız öğrencilerin sigara içme sıklıkları ise sırasıyla %23.3 ve %7.6 olup, aralarındaki fark istatistiksel olarak anlamlı idi ($\chi^2 = 5.2$, $p < 0.01$). Sigara içmeyen olgularda da; erkek oran daha fazla olmakla beraber, bu grupta da anlamlılık saptanmadı ($p > 0.05$). Öğrencilere ait sigara içme özellikleri tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin sigara içme özellikleri (n, %)

Sigara içim durumu	Erkek	Kız	Toplam
İçmeyenler	194 (%46.2)	96 (%22.9)	290 (%69)
İçenler	98 (%23.3)	32 (7.6)	130 (%31)
Toplam	292 (%69.5)	128 (%30.5)	420 (%100)

Tüm öğrenciler için gençlerin sigara içmesinde, sağlığa zararını yeterince bilmeme, arkadaş, ebeveynler, saygın kişiler ile televizyon dizi ve sinema kahramanlarının sigara içmesi önemli rol oynamaktaydı (tablo 2). Ebeveynler arasında kızlar için annenin, erkeklerde ise babanın rolü daha fazlaydı. Sigara içmede aile içi sorunların da önemli olduğu ve özellikle sigara içtiği için olumsuz tepki gören erkek öğrencilerin sigaraya daha fazla yöneldiği tespit edildi. Kardeşin ve öğretmenin sigara içmesi, gencin bilinmeyen

merak arzusu, okuldaki başarısızlığın sigara içmede etkisi diğer faktörlere göre azdı. Kız ve erkek öğrencilerin sigara ile ilgili ortalama tutum düzeyleri arasındaki fark anlamlı bulunmadı ($p > 0.05$).

Tablo 2. Sigara deneme veya başlama nedenleri

Nedenler	%
Sağlığa zararını yeterince bilmeme	25
Merak	22
Büyüdüğünü hissetme isteği	7
Belirgin bir soruna bağlı (başarısızlık vs) Özentisi	8
Anne-babamdan etkilendim	32
Kardeşlerimden etkilendim	3
Arkadaşlarımdan etkilendim	37
Öğretmenimden etkilendim	12
Ünlü bir kişiden etkilendim	18
Sigara reklamlarından etkilendim	4

Tartışma

Sigara içme, nedenleri açısından önemli bir psikososyal sorun olup, insan sağlığı açısından en zararlı davranış biçimlerinden biridir. Çocukların davranışları dolaylı veya doğrudan başkalarını gözleyerek elde ettiği deneyimlerin etkisi altında kalmaktadır. Dolayısıyla örnek alınan model tanıdık olursa, gözleyici onu daha çok taklit etmektedir (2). Ebeveyn ve arkadaşların sigara içmesi, her iki cins içinde yakınlaştırıcı rol oynamaktadır (7). Anne, baba veya kardeşleri sigara içen bireylerin anne, baba veya kardeşleri sigara içmeyenlere oranla daha çok sigara içtikleri bildirilmiştir (2,8,9). Needle ve arkadaşlarının çalışmalarında kötü alışkanlıklara yönelmede arkadaşların ebeveyninden daha etkili olduğu gösterilmiştir (10). Bizim çalışmamızda gençlerin sigara içmesinde ebeveyn ve arkadaş çok etkili iken, kardeşlerin daha az rol oynadığı tespit edildi.

PİAR araştırmasında 15-18 yaş grubunda sigara içme hızı %30 olarak saptanmıştır (11). Ülkemizde lise öğrencilerinde yapılan çalışmalarda sigara içme sıklığı %13.1-43, arasında değişmektedir (12-14). Amerika’da lise öğrencileri arasında sigara içme oranı %36.4 (15), İtalya’da ise %24.1 olarak bulunmuştur (16). Şanlıurfa’da 2002-2003 yıllarında Harran Üniversitesine kayıt yaptıran öğrencilere yapılan anket çalışmasında, düzenli sigara içim oranı % 43.3 olarak bulunmuş olup, erkeklerdeki sigara içim oranını anlamlı bir şekilde fazla bulmuşlardır. Bu sonucu ise, sigara içiminin halen geleneksel anlamda erkek davranışı olarak algılandığı ve

kadınların sigara içmesinin hoş karşılanmadığı, doğu illerinde geleneksel anlayışa bağlamışlardır (17). Bizim çalışmamızda sigara içim oranı %30.9 olarak bulunmuştur. Sigara içme oranlarımızdaki yükseklik ve erkeklerde daha fazla içim oranları literatür bilgisiyle korele olup, ilimizin geleneksel kültürünün ve sosyo-ekonomik yapısının da bir sonucu olarak değerlendirilmiştir.

Yapılan çalışmalarda ebeveynin çocuk üzerindeki denetim eksikliğinin, okul ve aile içi düzensizliğin ve düşük sosyoekonomik durumun sigaraya başlama ve kullanmada etkili olduğu, disiplinli tutumun ve aile içi olumlu ilişkilerin ise sigara kullanımını azaltıcı etki yaptığı gösterilmiştir (7,9,18). Çalışmamızda benzer şekilde aile içi problemlerin sigaraya başlamada etkili olduğunu saptadık.

Babanın sigara kullanmasının erkek çocuklar üzerinde belirleyici etkiye sahip olduğu gösterilmiştir (7-9). Çalışmamızda anne, babadan etkilenme oranı %32 olarak bulunmuş olup, sigara içmede kızlar için annenin, erkekler için ise babanın rolünün daha fazla olduğu gösterilmiştir.

Özellikle ergenlik döneminde gençlerin model olarak aldığı kişilerin kötü alışkanlıkları özendiren tarzda davranmalarına ve gençlerin bu tür maddelere kolay ulaşmalarına engel olunarak bu maddelerin kullanımı azaltılabilir. Bu doğrultuda gelişmiş ülkelerde, filmlerde aktörlerin sigara içtiği sahnelere yer verilmemekte, sigaramatikler kaldırılmakta, 18 yaşından küçüklere sigara satışı yasaklanmaktadır. Buna benzer çalışmada Amerika'da sigara kullanım oranı %70'den, %30'a gerilemiştir (19). Çalışmamızda ünlü kişilerden etkilenme oranı %18 bulundu.

Sonuç olarak sigara kullanımı önenebilir ölüm nedenlerinin en önemlisidir. Ülkemizde sigara alışkanlığı, genç yaşlarda başlamaktadır. Erken yaşlarda aile fertleri model alınırken, yaşla beraber ilgi ve dikkat; arkadaş, öğretmen veya ünlü kişilere kaymaktadır (7-10). Bu nedenle öncelikle ebeveynin bu konuda olumlu örnek olmaları ve arkadaş seçiminde çocuklarına yol gösterici olması gerekir. Ayrıca sigaranın sağlığa zararları, bağımlılığı konusunda lise öğrencilerine yönelik eğitim çalışmalarına daha fazla ağırlık verilmesi ve kitle iletişim araçlarının da toplumun bilinçlendirilmesinde

daha yoğun kullanılmasının uygun olacağı kanaatindeyiz.

Kaynaklar

1. Bandura A. Social learning theory. New York, Prentice hall, 1977.
2. Onur B. Gelişim Psikolojisi. Ankara, İmge Kitabevi, 1995.
3. Litt IF. Special health problems during adolescence, In: Behrman RE, Kliegman RM, Arvin MA (eds); Nelson Textbook of Pediatrics, 15th ed., Philadelphia, WB. Saunders, 1996. p. 547.
4. Schorling JB, Gutgesell M, Klas P, Smith D, Keller A. Tobacco, alcohol and other drug use among college students. Journal of Substance Abuse 1994; 6:105-15.
5. Corrao MA, Guindon GE, Sharma N, Shokoohi DF(eds). Tobacco Control Country Profiles. Atlanta GA; American Cancer Society, 2000; 344.
6. Oppenheim AN. Questionnaire design and attitude measurement. London, Heinemann Books on Sociology, 1968;111-42.
7. Oei TP, Burton A. Attitudes toward smoking in 7 to 9 year old children. Int J Addict 1990; 25:43-52.
8. Reimers TM, Pomrehn PR, Becker SL, Lauer RM. Risk factors for adolescent cigarette smoking: The Muscatine study. Am J Dischild 1990; 144:1265-72.
9. Eiser JR, Morgan M, Gammage P, Gray E. Adolescent smoking: attitudes, norms and parental influence. Br J Soc Psychol 1989; 28:193-202.
10. Needle R, McCubbin H, Wilson M, Reineck R, Lazar A, Mederer H. Interpersonal influences in adolescent drug use: the rol of older siblings parents and peer. Int J Addict 1986; 2: 739-66.
11. Sigara alışkanlıkları ve sigara ile mücadele kampanyası kamuoyu araştırması raporu, PİAR, Ocak 1988.
12. Kocabaş A. Orta dereceli okul öğrencilerinde sigara içme alışkanlığı. Ankara Tıp Mecmuası. 1988;41:9-22.
13. Sancak R, Dünder C, Öztürk F, Kalaycı AG, Çetinkaya F. Kırsal ve kentsel alandaki lise ve ortaokul öğrencilerinde sigara içme durumu. Çocuk Sağ. ve Hastalıkları Dergisi 1997; 40:385-93.
14. Tümerdem Y, Ayhan B, Emekli U ve ark. İstanbul kentinde öğrenim gençliğinde sigara içme olayı etkinliklerinin araştırılması. Solunum II. 1986;412-16.

15. Gaeta G, Del Castello E, Cuoma S et al. Personal, Familial and environmental factors influencing the inclination of smoking in adolescents: differences between sexes and small-town dwellers. *Cardiologia* 1998;43:417-26.
16. Centers for Disease control. Tobacco use among high school students United States, 1997. *MMWR* 1998;47:229-33.
17. Ceylan E, Yanık M, Gencer M. Harran üniversitesine kayıt yaptıran öğrencilerin sigaraya karşı tutumlarını etkileyen faktörler. *Toraks Dergisi*. Yayına kabul edildi. 31 Mart 2004; No: Toraks 48.
18. Pederson LL, Koval JJ, McGrady GA, Tyas SL. The degree and type of relationship between psychosocial variable and smoking status for student in grade 8: a dose-response relationship?. *Prev Med* 1998; 27: 337-47.
19. Breslau N, Kilbey M, Adreski P. Vulnerability to psychopathology in nicotine dependent smokers: An epidemiologic study of young adults. *Am J Psychiatry* 1993; 150:941-46.

Yazışma adresi:

Yrd.Doç.Dr. Mustafa Kösecik
Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi
Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı,
Şanlıurfa
E-mail: kosecikmustafa@hotmail.com